

Dinsdag 19 januari 1993

Lieve Jan-Willem,

Nu de herdenking van de ramp nadert, die ook jou in 1953 overkwam schenk ik je dit nieuwe boek erover en je eigen verhaal van die dagen, dat jaar en nog wat nasleep.

Je was vier weken. Zaterdags bracht Waverijn extra broodbeleg en kaas, het brood van bakker Harink lag al in de trommel en de extra karbonades waren al gebraden, toen de bezorger nauwelijks tegen de wind in kon komen en zijn grote mandfiets om zag vallen van bij ons aan de deur. De storm was toen al zo hevig als we nog niet meegemaakt hadden in de drie maanden dat we in Kruiningen woonden en gewaaid had het! We zeiden tegen elkaar dat we hoopten dat het morgen minder zou zijn, als ons bezoek uit Breda zou komen om ons huisje en jou te bekijken. Ik was na de bevalling nogal ziek geweest met hoge koortsen en maar net hersteld, maar ik verheugde me op het ontvangen van familie, in ieder geval tante Stirler met, ik meen, Geert en Dol. Maar het bleef bulderen rond het huisje en ook 's nachts ging het zo te keer, dat we geregeld wakker schoten. Opeens klonk er een ander geluid door, dat in spookachtige vlagen door de lucht wervelde: de noodklok luidde! Wij zuiderlingen kenden dat niet, maar we stonden op en je vader ging op straat vernemen van de buren wat dat wel mocht beduiden? Al gauw deed de mare de ronde, dat de dijk door was gebroken en alle mannen naar de Markt moesten komen met schoppen en zoveel zakken als ze hadden. Er zou zand geschept moeten worden om het gat te dichten. Maar je vader was binnen een kwartier terug met de boodschap dat het niet meer baten mocht... De gemeentebode had de noodkreet pas nog rondgebeld, maar er was naar we later hoorden en ook in de verte konden zien geen redden meer aan: drie grote gaten in de dijk tussen Waarde en Hansweert. Aan onze kant van het dorp zagen we het woedende water niet direct aanstormen, maar we hoorden de rioolputten borrelen en zagen de sloot naast het huis wassen.

Jij stond voor de warmte in de kamer met je wieg, dus we brachten je als eerste naar boven, want het was nu ieder voor zich... De veronderstelling dat het net als bij de inundatie zou zijn, met ongeveer een goede meter water was direct al niets waard, want al toen ik met het eten in de broodtrommel getast en je vader met flessen melk op weg waren naar de trap stond het water aan de raamdorpels en kwam borrelend door de wc en de kieren van de voordeur naar binnen. We redden wat meubels, zetten de bank op zijn zijkant en legden boeken hoog op de muurkast. Toen zagen we dat het water buiten wel anderhalve meter boven de vensterbank stond. We beseften dat de ramen ieder moment konden breken en we vluchtten naar boven, inderhaast nog kleren van de kapstok en de traploper meesleurend. Toen barstte het water naar binnen en moesten we boven afwachten hoe het verder zou gaan. Eerst hoorden we de meubels tegen het plafond bonken, maar al gauw werd het stiller en het water steeg nog steeds. Om ongeveer half zes besloot ik jou te voeden: borstvoeding gelukkig en in overvloed, want hoe hebben anderen hun baby moeten behoeden zonder drinken en in de vliegende storm op het topje van het dak gezeten? Terwijl ik met je op de rand van het bed zat kwam het water op de bovenverdieping en er kronkelde een eerste stroompje naar mijn voeten. Het huisje trilde onder de woedende slagen van de golven en in het geweld van de orkaan buiten kwamen flarden mee van in doodsnood loeiende koeien, voorbij drijvende dieren en gillende mensen... De vloedgolf had eerder de Zanddijk bereikt en kwam in razend geweld teruggekaatst naar het dorp, waar nu onze kant de ram van het water kreeg te verduren. Aan de Rijksweg sloegen de gevels uit huizen, mensen stortten in het water en trachtten zich te redden... Later hoorden we dat sommigen naar de zaak van Verschoore hadden weten te zwemmen, maar anderen... ach, later... toen hoorde je zoveel. De verschrikkingen zaten ons allen toen diep in het gemoed en we moesten zoveel verhalen en emoties kwijt.

Ik bleef niet lang met mijn voeten in het water zitten. We maakten een bed voor je door de matrassen en

dekens en je wieg op de zolder te brengen. Het water steeg nog zo snel dat we vreesden daar als ratten in de val te zitten. Je vader probeerde een gat in het dak te maken en aan het geklop rondom hoorden we dat de burens hetzelfde deden, De panlatten hielden echter de zaak goed vast, dus tevergeefs geklopt met enkel de wastang en de buis van de stofzuiger...

Je vader nam een erg moedig besluit: hij klom uit het raampje op de overloop (later de douche) en slingerde zich via de dakgoot op het dak terwijl ik met als uiterste noodoplossing met het stofzuigersnoer klaar stond als reddingsboei. Het raam scheurde meteen af en verdween in de kolkende golven, waar juist een jankende hond voorbij dreef. Alhoewel het woest weer was bleef je vader op de been, brak een gat in ons dak en hielp de burens Verhagen en Remeeus ermee en verdween toen, ik had hem niet zien vallen, dus in het water lag hij niet. In panische angst speurde ik de omgeving af en geloofde al bijna dat hij toch was omgekomen, toen hij door het raampje weer binnen slingerde: buurvrouw Verhagen was juist dat weekeinde thuis uit het ziekenhuis na een operatie aan de gal. Zij stond hulpeloos met haar armen omhoog in het luik naar de zolder en haar ook al bejaarde man kon haar niet alleen op het droge hijsen en nu had hij maar even geholpen... Nu, hij was veilig terug. We installeerden ons op de koude vloering op wat planken (de rest was zachtboard), aten en dronken wat en wachtten, in dekens gehuld. Toen het licht werd keken we over de nok van het dak uit over de polder, of eigenlijk over een woedend kolkende zee met hier en daar het bovenste deel van het schuurdak van boerderijen, ruïnes van huizen, boomtoppen en overal drijvend huisraad en vuil. God, wat was ons overkomen en wat was het lot van de bewoners daarginds?

En ondertussen sliep jij als een roos, kreeg je voedingen en schone luiers op tijd en wist van niets! Hoor je nooit in je dromen die vreemde orgeltonen van golven, kerkklokken, loeien en gillen in het razen van een storm? Ik droom er niet meer van, maar ben nog altijd aangedaan als ik erover vertel.

Ons huisje stond op de hoek en het wankelde en trilde zo onder de slagen van de golven dat we het veiliger vonden om naar Remeeus te gaan. Over het dak, onze voeten zettend op de rand van panlatten en pannen kropen we met je naar het gat in het dak twee huizen verder. Het water was wat gezakt en we kwamen bijeen op de slaapkamer van de Remeussen, waar we eten en dronken van wat we gezamenlijk hadden. We riepen naar de burens aan de overkant, die meer van het dorp zagen dan wij, of er al iets bekend was over hulp? Zij hadden wel bootjes gezien, maar voor vier uur in de middag kwam er niets opdagen en we zaten op het diepst van Kruiningen... Hoe hoog zou de volgende vloed komen?

Op een gegeven moment draaide een grote vlet van de marine de straat in. De bemanning haalde de bewoners van de eerste huizen op en bracht ze naar het midden van het dorp. Tegen dat ze onze huizen zouden bereiken stond het water alweer zo hoog dat we uit de bovenramen moesten stappen. We riepen allemaal om hulp en dat wij er zo slecht aan toe waren en dat de anderen moesten wachten, dat wij met een zieke buurvrouw en een zuigeling zaten... maar ze durfden hun boot niet in de woedende golven bij ons huis te brengen: ze zouden te pletter slaan! Hoe groot onze teleurstelling en angst waren toen ze om de hoek van de Meidam verdwenen... och, we riepen en schreeuwden allemaal...

Toen kwam achter om het huis van de overburens een vrij kleine roeiboort met drie mannen. Ik ben het nummer van de YE vergeten, maar drie vissers uit Yerseke wisten, van de stroom gebruik makend, tot bij onze ramen te komen, aan te klampen en de buurtjes Verhagen op te vangen, de buurvrouw liet zich gewoon in de boot vallen, jou en mij in hun armen te nemen en allen die met ons daar zo benard zaten te bevrijden. Ze brachten ons al roeiend naar de markt waar we bij Brauer boven geïnstalleerd werden. Wij hadden een koffer met babygoed, rest eten en drinken bij ons. We maakten daar voor jou een bedje in en iedereen kwam kijken naar dat baby'tje dat zo rustig doorsliep...

Woensdag 20 januari 1993

Je lag bij ons in de ruimte voor volwassenen. Er was een kamertje apart met allemaal kinderen, waarvan de meeste huilden, wat we te onrustig voor je vonden. In die grote ruimte moest wel alles gebeuren, maar de meeste mensen zaten of stonden, spraken vrij gedempt en waren verslagen door de gebeurtenissen. Er was enig voedsel dat van de Spar kwam, een paar huizen verder. Gelukkig bleven we er maar één nacht en een paar uur. Wij konden, doordat we een baby hadden, met een van de eerste transporten per boot richting Zanddijk mee. Het was vrij kalm toen en we voeren via de bestaande straten met een brede boot van, denk ik, de marine naar de afrit van de Zanddijk van Rijksweg 58. In het passeren zagen we de ravage aan de huizen en in een grote boerenschuur lagen de kadavers van koeien vastgeketend aan balken...

Omdat de boot geen goede aanlegplaats had, werden we naar het droge gedragen. Jij was in een klein donzen dekbedje gewikkeld (dat was van mijn grootouders geweest) en je ging als eerste. Toen ik landde op het beton zag ik je nergens meer en ik holde in paniek naar de gereedstaande bussen. In de tweede was je bij iemand op schoot. We reden via de Vlaktebrug naar Biezeling, over Kapelle, waar Hans de Jonge met zijn moeder uitstapte bij haar schoonfamilie, Kloetinge, Rijksweg 58 naar Goes.

Bij het Schuttershof was onze opvangplaats. We moesten even wachten tot we eruit konden en binnen vroeg ik om een plaats om je te kunnen verschonen en voeden. Door een verpleegster werd ik naar de ziekenzaal gebracht. Daar lagen meest oude mensen, mannetje in mijn buurt, die het wel mooi vonden dat ik jou daar ging zitten voeden. Toch werd daar zachtjes gejammerd door mensen die zeer lang in koude en/of water hadden gelegen, gehangen, gestaan... en er waren natuurlijk een paar met longontsteking die wachtten op vervoer naar het ziekenhuis.

Ergens was er een meldplaats voor mensen die evacués wilden opnemen. Je vader bemachtigde een aangeboden plaats voor twee mensen, maar een echtpaar met baby kon ook. Om twaalf uur waren wij maandags onder dak bij de Familie Dekker: vader Simon, vrouw en vier al volwassen kinderen (ik denk dat Ineke, de jongste 18 was). Zij hadden hun kantoor en houthandel net naar het Sas verplaatst, maar op de geval stond nog Fa. Brand - Dekker. Ze waren gereformeerd, maar zeiden heel royaal dat ze hun naasten wilden helpen, ook als ze maar Nederlands Hervormd waren! De oudste dochter Jenny, die verpleegster was, haalde bij een vriendin met baby direct spullen voor jou op en je werd geadopteerd door de oudste twee meisjes. Jenny weet ik niet te wonen, maar Addy trouwde dat jaar met Ko Faberij de juwelier. De tweede was een zoon, Johan, die met een Zweedse getrouwd was, zonder thuis iets te zeggen, wat wel narigheid meebracht. Hij had ons in het Schuttershof opgehaald in zijn auto.

Na enige opvang, troost, eten en drinken, werden we gehuisvest in het achterhuis, dat aan de Oostwal lag, hoog boven de vest. Tussen hun huis en het onze lag de oude zaak met bergruimte en een grote zolder, waar ze een keuken voor ons improviseerden. Liep je de zolder door dan kon je via twee platte daken bij hun in de keuken komen. Hun huis stond aan de Lange Vorst, iets verder dan Berco, als je van de Ganzepoortstraat komt. We logeerden een paar dagen bij hun, in Addy's kamer en verder gewoon in huis, tot Johan met je vader naar Kruiningen was geweest met een vrachtauto van de zaak om wat er nog was aan spullen op te halen. Alle matrassen waren nog goed, die hadden op de onderdekken boven op het water gedreven, door de vele lucht die tussen de binnenvering zat enkel oppervlakkig wat nat. Verder veel babygoed, dat aan de waslijn op de overloop net droog gebleven was, alle dekens, linnengoed en huisraad met waterschade, met name het bankstel, want de oude en antieke stukken waren spoorloos, verdronken of gewoon al gejat, want rovers waren er genoeg. We richtten het huisje boven in, het was hun kantoor geweest, plaatsten de kachel, die niet kapot was gegaan en woonden daar bijna een jaar rond, want we gingen 1 januari 1954 terug.

Het was maar goed, dat de Oostwal zo hoog lag, want bijna iedere nacht hoorde ik nog klokken luiden en water klotsen... nog wel zes weken lang. Ik kreeg een kalmerend middel en kwam er een beetje bovenop door telkens mij ervan te overtuigen dat er geen water was... Ik was in twee dagen zes kilo afgevallen, maar had nog steeds en nog maanden, goede voeding voor jou. Je werd een grote, blozende, welgedane baby.

Het was niet leuk om evacu e te zijn, maar onze gastgevers hebben ons dat nooit laten voelen. Nu zaten we ook redelijk los van elkaar en kon de goede nabuurschap gemakkelijk behouden blijven. Anderen die eerst liefderijk w ren opgenomen, maar die maanden en maanden op de lip van hun goede gastheren en gastvrouwen zaten, kregen het zeer moeilijk. Het was een zodanige stresssituatie voor beide partijen dat soms ander onderdak nodig was en ook, dat sommigen op de bovenverdieping van hun nog altijd in zee staande huis gingen wonen, zodra de winter wat geweken was. Ik bewaar er goede herinneringen aan: we hadden alle ruimte en mochten ook de platte daken gebruiken, b.v. om de was te hangen of jou in de box buiten te zetten. Daar is nog wel ergens een fotootje van.

Het rampenfonds raakte goed gevuld, vooral ook door acties als: Beurzen open, dijken dicht, van de NCRV, maar van verre buitenland kwamen ook gelden en veel goederen toestromen. We kregen een eerste uitkering om allerlei noodzakelijke dingen aan te schaffen en daar schoten voor ons ook twee fietsen aan over, terwijl we voor jou een wandelwagentje kochten. Zo konden we in de zomer al eens iets van dat voor ons toen nog vrij onbekende Bevelend verkennen en kon je vader, ik meen na de sluiting van het laatste gat in de dijk in Kruiningen in augustus, op de fiets naar school. Ik meen, dat ze met twee lokalen in het oude verenigingsgebouw zaten, tussen de Korenbeurs en de kerk in, want de school aan De Voorhoutte was nog nat. Je vader at dan zijn brood op bij Jaap Bauer. Hij had in Goes meteen al gewerkt aan de Jan Ligthartschool, onder Memeling, die later in Leiderdorp of zo hoofd werd. Daar had je alle kinderen uit de rampgebieden door elkaar, maar in Kruiningen deden ze snel een beroep op hem, toen daar kinderen genoeg waren en een ruimte bruikbaar gemaakt was. Hij heeft zich erg ingezet voor het onderwijs daar en heeft de latere burgemeester Schipper allerlei dwarsdrijfverijen zeer kwalijk genomen omdat zijn staat van dienst toch goed was. Schipper heeft allerlei wel in moeten slikken, maar je vader stapte zodra hij kon over naar de mulo en probeerde aktes te halen om er te kunnen blijven. Stel was daar toen hoofd en die haalde hem in 1967 naar Goes.

Je hebt je eerste levensjaar dus vrijwel geheel in Goes doorgebracht. De Dekkertjes verwenden je vreselijk, je leerde van al die volwassenen snel en veel. Je hebt er je eerste nare ervaring met de dokter gehad: je box stond te dicht naar de deur geschoven en je kwam met je vinger tussen de deur aan de scharnierkant. De oude Griep, die woonde zo naast sporthuis Olympia, moest je nagel er aftrekken! Verder wandelde ik bijna iedere dag met je naar ongeveer Het Klokhuis en dan over Kloetinge terug. Dat zag er toen heel andere uit dan nu: de Lewestraat was niet verhard en overal werden huizen tussen de bestaande gebouwd, de Zomerweg was een pad langs de weiden... Je vond natuurlijk vooral de koeien mooi en koeterwaalde lustig tegen ze. Het babybureau was aan de Beatrixlaan in het Beatrixgebouw en dokter de Haas of zijn vrouw hadden de controle over al die wichtjes.

Toen we ongeveer een maand in Goes waren zijn we op een keer met Johan Dekker meegereden naar Vlissingen en hebben de boot naar Breskens genomen. Daar kwamen we op zaterdagmiddag rond twaalf uur bij tante Marie en oom Clement binnenvallen. We hadden niet gebeld, maar ze vroegen ons meteen te logeren en waren in rep en roer met ons, maar vooral met jou: of we wel goed genoeg voor je konden zorgen zo in nood, of ik niet hij hun wilde blijven met je, of we zelf wel genoeg te eten hadden, hoe ik die veiligheidsspelden zo krom gekregen had... (dat was het nieuwste model, gebogen, om de baby niet de raken bij het doorschuiven door die luiers!)... nu moesten we allemaal maar eens

uitgebreid in bad gaan bij hun want dat wassen in de afwasteil was toch zeker erg primitief...

Dat was het begin van een goede relatie met een lieve tante, eigenlijk een lieve oma voor jullie later en voor mij een vervangende moeder. Zo was het. Jammer dat oom Clement zo snel daarna gestorven is en ze weduwe werd. Maar je opa is er goed terecht gekomen toen je oma Catsman stierf in 1957.

Januari 1954 was niet al te koud en we kwamen in een redelijk schoongeboend huis terug. Het rampenfonds had ons allemaal gevraagd naar beste weten lijsten op te maken van wat we kwijt waren geraakt en ons allen dat vergoed + 75% voor nieuwwaarde en als een soort smartengeld. We konden dus het huis al wel herinrichten, al was alles nog kaal. Ik geloof dat we pas een jaar later linoleum gelegd hebben en zo en er toen pas behang op de muren kon. Boven ging alles sneller, daar was het droger. Buiten was de polder kaal en op de felle, droge oostenwind stuifde het van je welste: iedere dag zand ruimen van vensterbanken en vloeren. Ik fietste met je door de polder zover de wegen begaanbaar waren, tot Waarde en Krabbendijke toe. Het was kaal en rook zilt. Toch bleek in het voorjaar dat er nog bomen leefden en overal groeide kamille in de berm.

Overal waren nog schoonmaakwerkzaamheden aan de gang: huizen, straten, paden, sloten en tuinen werden schoongeschept door speciale "modderploegen" of mensen die de HeideMij inzette (gewoonlijk werklozen). Onze tuin werd ook onder handen genomen en de sloot naast het huis werd gedempt. Het hele jaar waren er nog overal reparatieploegen bezig en viel je links en rechts over afbraakresten of hulpmateriaal als stellingen. De riolen werden hersteld, stoepen en wegen aangelegd. In de Schoolstraat was nog een stuk niet bestraat tot zeker een jaar later, toen men begon met bouwen van huizen tussen ons en de school "Met den Bijbel", aan de overkant tenminste, die andere kwamen jaren later pas. Er is nog wel een foto van jou en Henkie Timmer spelend in het zand van de aan te leggen stoep hij ons voor. Ook je eerst stappen buiten zijn vastgelegd: je loopt naast een stapel planken die bij Van Nieuwenhuijzen liggen en ik denk dat Bloem en ik toekijken. Dat was op een warme dag in maart 1954.

We gebruikten allemaal gips om de tuingrond wat te ontzilten en begonnen die tuinen aan te leggen, maar pas een jaar later, toen Hans er al was, werd het wat met gras en bloemen en ook groenten verder naar achter.

Het verenigingsleven kwam al snel weer op gang en nadat Hans geboren was, werden je vader en ik lid van de zangvereniging "Crescendo" waar we veel vrienden en kennissen opdeden en plezier beleefden aan het geven van concerten, toneelvoorstellingen en het zingen voor wedstrijden. Trouwe oppas was dan tante Et, mevrouw Van Nieuwenhuijzen, de Indische weduwe aan de overkant. We waren daar erg dikwijls en je zult je er nog wel wat van herinneren. Als er bal was dan sliepen Hans en jij er wel, want dan werd er gefeest tot de vroege morgen, door inwoners van allerlei slag uit Kruiningen en werden jullie door tante Et verzorgd, tot wij boven water kwamen.

Nog jaren merkte je dat alles in het zoute water had gestaan, vooral aan de huizen, en het dorp hield aan de ramp een mooi dorps huis over en nieuwe of gerenoveerde scholen, een kruisgebouw, politiebureau en een nieuwe veerhaven. Plaatsen die je goed leerde kennen en als toneel van heel wat gebeurtenissen uit je jeugd dienden.

Ik denk altijd dat jullie, Hans en jij, daar een leuke vrije jeugd hebben gehad. En het feit, dat de watersnood ons zuiderlingen niet verjaagd had was zeker mede debet aan onze goede verhouding met de Kruiningers, de Zeeuwen, want we waren op gelijke wijze gedoopt!